

Ikke grått alt som griner

Vi hadde kjent smaken av det søte liv på IRE's gravekonferanse. Ligget langs bassengkanten på luksushotell i Arizona. Som i drømme dinet og diskutert med det ypperste av gravejournalister i Norge og USA.

I bakhodet lå en oppsiktsvekkende betroelse fra en av dem: «Hvis jeg hadde fått tips om Vannverksaken. Jeg hadde aldri gidde. Det hadde blitt for grått og kjedelig». Vel. Foran oss lå en rapport: «*Trondheim kommunerevisjon. Rapport 1/2010 F. Finansforvaltningen i Trondheim kommune. Delprosjekt 1: Forvaltningsrevisjon av Kraftfondet*».

Vi dekket ikke selv virksomheten i Kraftfondet til daglig. Men kort tid tidligere ble det kjent at kommunen stod i fare for å tape nesten 600 millioner kroner (gjennom oppslag både i Dagens Næringsliv og Adresseavisen).

Nå fikk vi oppfordringer fra sjefen, og ikke minst NK-sjef Espen Rasmussen, om å gå inn i materien. Også kommentator Gunnar Okstad mente at det er ikke grått alt som griner mot deg på kommunelogo. Vi ga det en sjanse. Vi kunne i det minste lese rapporten, så fikk vi se. Etter hundre og tolv sider med en til dels betydelig utvidelse av eget ordforråd (CDO-er, linære transjer, swaper, strukturerte kreditter, high yield etc), kunne vi ved hjelp av fargersterke markeringspenner og god fantasi ane konturene av en historie blant de anonymiserte personene, utenlandske firmanavnene og den tørre rapporteringen. En historie som ennå ikke var fortalt. Men: Kommunerevisjonens folk hadde jobbet med saken i flere måneder. De hadde gjort jobben, hvorfor skulle vi bry oss med dette? De hadde funnet at rutinene *stort sett* var i tråd med føringer fra bystyret. De fant brudd på lov om offentlige anskaffelser, og de påviste manglende dokumentasjon av beslutninger, også når det gjaldt den mest omstridte investeringen, CDO'er. Sannsynligheten for at vi ville finne noe på egen hånd innen en uke – da saken skulle politisk behandles i bystyret – var liten. Men (måtte vi minne oss selv om): Dette handlet om store penger. Om personer med stort ansvar internt i kommunen. Og om prosesser med lite innsyn i. Bare det å kunne fortelle om de lukkede prosessene etter at Trondheim plutselig ble sittende med en svær finansformue, var i seg selv triggende. Og om ikke annet fortjente byens befolkning å få presentert på en pedagogisk måte hvorfor og hvordan Trondheim risikerer å tape 600 millioner kroner. Vi erkjente at vi neppe ville finne noen afrikansk farm. At den fargerike skurken «i beste fall» bare ville være rådmannen med lavmælt stemme og snille øyne. At heltene ville glimre med sitt fravær og at en dypere innsikt i finansbransjens sjargong og metoder neppe ville bidra til den helt store personlige utviklingen for oss selv. Like fullt: Vi tok «samfunnsoppdraget» og bestemte oss for å dykke ned.

Først litt bakgrunn:

I motsetning til de fattige småkommunene (Terra) som lånte penger for å spekulere i amerikanske bobler, så *har* Trondheim kommune penger. Det har de fordi de, etter anbefaling og tilrettelegging fra meglerfirmaet First Securities, valgte å selge e-verket sitt for vel fem milliarder kroner i 2001 – med knappest mulig politisk flertall. Ordfører Anne Kathrine Slungård sørget for det ved å ta en liten permisjon i mammapermisjonen sin og vippet flertallet i egen gruppe (også i Høyre var tvilen veldig stor). Kommunen hadde inngått en interessant avtale med meglerfirmaet. Hvis e-verket ble solgt, ville de få 10 millioner i bonus. Ble det ikke salg, null i bonus. First Securities anbefalte salg. Og sånn ble det. (Etter bystyrevedtaket viste det seg at First Securities hadde beregnet skattekravet i forbindelse med salget feil: Kommunen måtte ut med betydelige 240 millioner kroner ekstra i salg. Mange politikere mener i dag at hadde de visste dette, ville det vippet flertallet over fra ja til nei til

salg. First fikk da svært sterk kritikk av en enstemmig kontrollkomitè for de mangelfulle beregningene sine og forholdet mellom politikerne i Trondheim og meglerselskapet var mildt sagt anstrengt. Når det gjaldt administrasjonen forholdt det seg tvert motsatt, skulle det vise seg).

Plutselig var det dermed en betydelig finansformue som skulle forvaltes. Raskt stablet Trondheim kommune på beina en slank organisasjon, bestående av den engasjerte og lojale rådmann Inge Nordeide og den korrekte finansdirektør Snorre Glørstad, samt to andre sentrale personer. I tillegg knyttet de til seg spesielt to rådgivere: First Securities-partner Dag Ivar Thobroe og Griffs Morten Christensen. De to trønderne med location Oslo, tok etter salget av e-verket stadig oftere morraflyet fra Gardermoen til bartebyen. Alltid korrekt antrukket, alltid med et supersterkt vokabular av overbevisende finansterminologi. Morten Christensen i lavt stemmeleie, Dag Ivar Thobroe noen skalaer høyere. Senere skulle vi finne ut at nettopp disse to ville komme til å spille avgjørende roller for kraftfondets virksomhet.

En liten CDO-innføring

Vi tok utgangspunkt i revisjonens arbeid. Vi visste at Trondheim risikerte å tape de 400 millionene de hadde investert i CDO'er, pluss den kontraktsfestede avkastningen av dette, dvs nesten 600 millioner kroner. I og med at Collateralized Debt Obligations (CDO) ikke var det vi kunne mest om fra før, fant vi ut at det var en grei ende å begynne i: Hva er en CDO? Ved hjelp av kilder i bransjen, kilder i kommunen og med ekstra pedagogisk tilrettelegging fra vår eminente kommentator, Gunnar Okstad, forsto vi etter hvert følgende:

Dette er strukturerte finansielle produkter. Det betyr at det er ikke ordentlige produkter, eller selskaper, de er konstruert som spekulasjonsobjekter for investorer. Eller som Gunnar ville sagt det: Trondheim kommune har inngått et veddemål med den amerikanske investeringsbanken J.P Morgan. Et veddemål de er i ferd med å tape. CDO-ene var henholdsvis plassert i obligasjonforetak 3 og 5 – begge etablert og tilrettelagt av First Securities. De underliggende selskapene (henholdsvis 108 og 125 i Obligasjonsforetak 3 og 5 i svært kjente, respekterte selskaper i verden) er ikke ordentlige underliggende selskaper, men like fullt følger man kursutviklingen i dem (derfor var det ikke spesielt smart å laste inn islandske banker etter at rødlampene allerede hadde lyst en stund). Produktenes beskaffenhet var imidlertid ikke slik at når én prosent av selskapene går konkurs, så taper du som investor én prosent. Et fiffig trekk ved disse investeringene var nemlig at de var *ikke-linære*. Dette var et begrep som skulle komme til å få en stor betydning i deknningen vår og den politiske behandlingen av saken. Den enkle måten å forklare ikke-linær på er at kommunen taper alt hvis henholdsvis 9,25 og 7,53 prosent av selskapene gikk konkurs. Altså går 7 prosent konk, taper du 100 prosent. Det store og etter hvert avgjørende spørsmålet i denne saken skulle bli: Forsto kommunetoppene at de hadde kjøpt et ikke-linært produkt? Hvis de forsto det, hvorfor hadde de ikke informert politikerne om det?

Vår problemstilling og revisjonens funn

Innsikten i produktene ga oss hovedproblemstillingen. Kraftfondet i Trondheim kommune skal forvalte våre felles verdier. **Hvorfor gikk da Trondheim kommune inn i slike komplekse og risikable produkter? Hvordan skjedde det? Hvilke aktører tok hvilke beslutninger? Hadde de mandat til å gå inn i slike produkter? Hadde det også vært andre risikable investeringer? Hvilke undersøkelser ble gjort forut de avgjørende**

beslutningene? Hvilken informasjon fikk politikerne? Hvilke bånd eksisterte mellom kommunens folk og selgerne/rådgivere? På hvilken måte hadde selgere beilet til folkene som skulle passe på den kommunale pengebingen?

Vi visste en god del om det, ved hjelp av det grundige arbeidet til revisjonen.

Her er revisjonens funn, kort oppsummert:

1. Vedtekter og investeringsmandat er vide. Det åpner for at risikotakingen i for stor grad blir avhengig av dem som skal forvalte fondet.
2. Kommunens avtaler med kjøp av tjenester med Credit Suisse og Griff Kapital er ikke i overensstemmelse med lov om offentlige anskaffelser.
3. System for styring og oppfølging er stort sett i tråd med føringer gitt av bystyret.
4. Dokumentasjon rundt investeringene har vært mangelfull.
5. Investering i kommandittselskapet Northern Logistic Property har høyere risiko enn andre eiendomsinvesteringer.
6. Kommunen har investert i to tapsutsatte obligasjonsforetak (CDO'er), obligasjonsforetak 2 og 3, som er svært kompliserte finansielle produkter. Revisjonen stiller spørsmålsteget ved om disse investeringene er innenfor kommunelovens bestemmelser som sier at en kommune ikke skal ta vesentlig finansielle risiko.
7. Forholdet til firmaet som solgte CDO-ene: First Securities solgte CDO-ene til Kraftfondet. First var innleid rådgiver da e-verket ble solgt. Etter salget ble First Securities engasjert av rådmannen i ulike roller i forbindelse med etablering og forvaltning av kraftfondet. Og de var til stede i alle møter i ekspertpanelet. Dette ga iflg revisjonen rollekonflikter og habilitetsutfordringer fordi: «Utfordringene er knyttet til at samme firma har gitt råd om, anbefalt, tilrettelagt og stått for salg av produktene. Det revisjonen ikke skriver i sammendraget, men som man kan lese ut av en note langt bak i rapporten, er at First Securities sin kontaktperson jobbet i Kraftfondet i 2005. Hvilken rolle han hadde med tanke på kjøp av produktet, står det ikke noe om. Investeringen ble gjort uten formelle prospekter
8. Manglende dokumentasjon av beslutninger
9. Kraftfondet har i liten grad redegjort for produktets reelle innhold og underliggende risikostruktur
10. I rapporteringen er CDO-investeringen klassifisert som en anleggsobligasjon, mens det i mandatet er en egen klasse for strukturerte kreditter.

Krever omfattende innsyn

Til tross for vanskelig stoff og tørt språk, kjente vi at dette begynte å interessere. Nå måtte vi bare skaffe oss all informasjon. Raskt. Allerede om en uke skulle saken behandles i bystyret. Én uke er ikke mye med tanke på alt stoffet vi måtte gjennom. Erfaringer med Trondheim kommune tidligere, tilsa at det ville bli umulig. Vi hadde tidligere gått tøffe runder, hvor vi var nektet innsyn i lang tid, der vi åpenbart hadde retten på vår side. Men vi kunne ikke gi opp før vi hadde prøvd. Og vi skjønnte etter hvert at våre tidligere «kamper» med kommunen om innsyn kan ha ført til at vi denne gangen opplevde en helt ny tone.

Det var en svært lang liste med ønskede dokumenter som ble sendt til kommunikasjonssjef Siv Anniken Røv i Trondheim kommune – med henvisning til meroffentlighet: All formell rapportering til politikerne i årenes løp, alle møtereferat internt, og med ekspertpanelet. Vi ba

om reiseregninger, fakturaer for konsulenttenester og salgsmateriale fra meglerselskap. Vi ba om kontrakter, prospekter, oppsigelser, tilbudsinnhenting, sluttседler. Vi ba om dokumentasjon på utbetalinger til First Securities. Vi ba også om den interne mailutvekslingen i Kraftfondet, og all mailutveksling med kunder og rådgivere. Vi ba i tillegg om alt materiale kommunerevisjonen hadde fått tilgang på.

Vi ringte og snakket med Røv samtidig, og ble svært positivt overrasket. Beskjeden var klar: Det meste har dere i utgangspunktet krav på. Men det vil ta tid. Og vi tar forbehold om forhold i tilknytning til kommunerevisjonen (taushetserklæringer) og mulige forretningshemmeligheter. Men dere skal få det meste, så snart vi klarer det.

Etter hvert ble to personer i kommunen satt på jobben med å håndtere vår stadig lengre innsynsbegjæring. De ringte etter hvert som dokumentene var klare. Da tok vi sekkene på ryggen, trasket opp til kommunehuset, der de serviceinnstilte rådgiverne Hilde Aunvåg og Siri Rasmussen gikk gjennom hva vi hadde fått, og hva vi ikke ennå hadde fått, hva de jobbet videre med, og hva som ville bli umulig å få. De to var ukevis i dialog med Kraftfondets eksterne kontakter (selgere/rådgivere etc) for å informere dem om hva Adresseavisen ville få og forhandle om hva vi skulle få. Kilder vi snakket med kalte det et kultursjokk for de eksterne bedriftene. Kompromisset ble en del sladdete dokumenter.

Hver gang det nye materialet var klart, tok vi på oss sekkene og repeterte runden med kommunens folk. Vi fikk tips om at en av fondets tidligere medarbeidere, nå avdød, hadde et svært arkiv over fondets virksomhet. Vi ba like godt om innsyn i hele hans Kraftfondarkiv.

Med et så stort materiale, og så kort tidsfrist, var det vanskelig å vite hvor vi skulle begynne. Vi gikk for møtereferatene. Her så vi hovedaktørene. Her så vi beslutningene. Eller mangel på dem. Men det tok tid å få system i det hele. Hvilke møter er beslutningsmøter, hvilke er informasjonsmøter? Hva betyr alle forkortelsene? Hva er konklusjoner, hva er forslag? Rutinene internt i Kraftfondet endret seg også åpenbart underveis. Parallelt jobbet vi med andre muntlige og skriftlige kilder for å kartlegge aktørene. Der revisjonen anonymiserte, ville vi det motsatte. Der revisjonen snakket firmaer, måtte vi finne personene. Både når det gjaldt kommunens folk, rådgiver og selgere.

Vi begynte å nærme oss tiden for at saken måtte stå på trykk. 18. februar skulle bystyret behandle saken. Vi bestemte at første sak MÅ stå på trykk 17. februar, dagen før. Aldri før hadde vi pløyd gjennom så mange dokumenter på så kort tid. Det var ikke før dagen før trykking at vi så konturene av historien. Én skriver, den andre leter fortsatt – og så bytter vi på. Også NK Espen Rasmussen bidrar i reserarchen og Gunnar Okstad i å drodle rundt poengene.

Mannen fra noten

Det første vi fant ut var hvem denne kontaktpersonen i First Securities, som også hadde jobbet i kommunen, var. I dag er han en av toppsjef Finn Haugans nærmeste menn i Sparebank 1 SMN - konserndirektør Dag Ivar Thobroe. Dagen før bystyrebehandlingen kunne vi for første gang fortelle historien om First Securities og eks First Securities-partner Thobroes spesielle rolle. Vår gjennomgang av møtereferatene avslørte at han hadde spilt en avgjørende rolle som ikke framkom i revisjonsrapporten: Som partner i First forsøkte han å selge de omstridte obligasjonene. Trondheim kommune sa nei fire ganger. Så ble han ansatt i kommunen. Da sørget Dag Ivar Thobroe for at kommunen kjøpte produktet.

Men det startet lenge før: Vi fant at det faktisk var Thobroe som allerede i 2001 satte opp hele startporteføljen for kraftfondet. I juni 2001 ble kontrakten mellom Thobroe og rådmann Nordeide undertegnet hvor Thobroe hadde ansvar for dette. Da vi undersøkte denne avtalen nærmere, viste det seg at den ble inngått uten at tilbud var hentet fra andre aktører. Starten på kommunen og Thobroes forhold startet altså med et lovbrudd, ifølge ekspertene vi snakket med.

Men vi fant mer: I fondets vedtekter heter det at det skal være knyttet et uavhengig ekspertpanel til fondet. 30. oktober finner vi i møtereferatet: Ekspertutvalget består av Dag Ivar Thobroe og Frode Hassel (eks BN-banksjef som ikke ønsker å snakke med «lokalpressen», det vil si Adresseavisen, red.anm.). Morten Christensen (den andre trønderen, han med bart, red. anm.) deltar inntil videre etter avtale med rådmannen», heter det. Altså: First Securities-partner, selgeren Thobroe, blir hyret inn for å gi uhildede råd til kommunens administrasjon, som medlem av Ekspertpanelet.

Det er i 2003 Thobroe inntar rollen som CDO-selger. Det fine med dette produktet er at det gir to prosent høyere avkastning enn tilsvarende investering i for eksempel Statoil. Den lille haken ved produktet, den underliggende risikostrukturen og det ikke-lineære prinsippet, blir ikke problematisert i møtereferatet som vi går gjennom. Men i 2003 sier kommunen nei takk til selger Thobroes forslag.

Men Thobroe gir ikke opp. Som medlem av Ekspertpanelet legger han fram produktet på nytt, nå under overskriften «Er dette et aktuelt plasseringsalternativ for kraftfondet?» Rentene går ned nå, det gir god avkastning og god spredning av kreditt, argumenterer han. Risikoen er det heller ikke nå redegjort for i møtereferatet. Men Thobroe møter fortsatt skepsis. Så blir det stille om CDO-er en stund. Men på nyåret i 2005 har Kraftfondet gått til ansettelse av en ny rådgiver som skal forvalte den svære formuen. Stillingen blir aldri utlyst, får vi bekreftet. Finansdirektør Snorre Glørstads scoop er ingen ringere enn Dag Ivar Thobroe. Uten karantenetid, får vi bekreftet. Men neste gang CDO-er skal selges, kan ikke Thobroe presentere produktet selv. Nå er det han som skal vurdere om han skal kjøpe det etter at analysesjefen i First, Thobroes gamle kollega, har presentert det. Ekspertpanelet kommer på glid. De kaller det «et interessant produkt som administrasjonen bør se nærmere på». Det går svært fort å se nærmere på produktet, finner vi ut. 17. juni fattes beslutningen. Til stede i møtet er verken rådmann Inge Nordeide eller finansdirektør Snorre Glørstad. Men til gjengjeld er Dag Ivar Thobroe det.

Den ukjente CDO'en

Vi var egentlig fornøyd med det vi hadde funnet til første dag. Kvelden var for lengst en realitet. Vaksjefen ventet. Men bakerst i dette samme møtereferatet, i en slags balanse, oppdager vi plutselig en underlig setning: «CDO-eksponering per dato 75 millioner kroner». Hellige mor, hva betyr det? Eksponering? Da er de jo inne i CDO-er allerede? Hvorfor har ikke revisjonen nevnt dette? Hva er dette?

Vi tar kontakt med nåværende finansdirektør Carl Jacob Midttun og etter en stund kan han bekrefte: Jo, kommunen var inne i CDO-er allerede i 2004. Han bekreftet også at beslutningen ikke kunne dokumenteres noe sted, og at dette var helt nytt, også for ham.

Den nye opplysningen kom så sent at vi hadde ikke tid til å skrive om hovedsaken, men vi forteller om den til nå ukjente CDO'en til 75 millioner og konfronterer Midttun med det i en undersak. Men selv om vi ikke fikk vinklet på det, forsto vi sprengkraften i det: Dette var på et tidspunkt hvor Kraftfondet ikke ennå hadde fått mandat til å gå inn i den type produkter.

Det var derfor handlet i strid med mandatet fra politikerne, - og ikke minst i strid med de helt klare rådene fra kommunens eget Ekspertpanel (minus Thobroe), som jo eksplisitt hadde sagt nei til dette produktet flere ganger!

Det gjorde ikke saken mindre oppsiktsvekkende at revisjonen *ikke* hadde funnet denne CDO-investeringen – etter å ha jobbet med gjennomgangen i mange måneder.

Revisjonen ble dermed satt i forlegenhet, og det var en svært arg kontrolldirektør, Per Olav Nilsen, som dagen etter forlangte alle kort på bordet fra administrasjonen.

Politikerne hadde verken gitt lov til, eller blitt informert om, denne investeringen. Og når kontrollorganet settes på saken, finner de heller ikke millioninvesteringen i høyrisikoproduktet.

Vi var fornøyd med responsen på første sak. Til tross for at finsansdirektør Midttun i ekspressfart sendte ut nye dokumenter til politikerne omkring Adresseavisens opplysninger, så hjalp det ikke. Etter å ha konferert med de øvrige gruppelederne, besluttet ordfører Rita Ottervik (Ap), å utsette bystyrebehandlingen og hun ba revisjonen om en ny gjennomgang av sakskomplekset. Hun gjør det svært motvillig. Planen var trolig å kjøre gjennom denne saken så raskt og stille som mulig. Både politisk og administrativt ville det være mest bekvemt. Ikke minst fordi det viser seg at en av de sentrale aktørene i saken, Snorre Glørstad, tidligere finansdirektør, nå rådmann, var sykemeldt.

Vi vinner mer tid

Vi får klare signaler på at politikerne nå for første gang vurderer rådmannens stilling. I rådmannsmodellen vil det sjelden være aktuelt med et klart mistillitsforslag i bystyret. Politikerne kan imidlertid framføre så sterk kritikk at rådmannen ikke kan leve med den. Vurderingen fram til nå hadde vært at kritikken kontrollkomiteen hadde formulert, var sterk, men innenfor det rådmannen kunne leve med.

Vi forsøker å finne ut hvor syk rådmannen er. Det er ingen klare svar å få, men det antydes at han er alvorlig psykisk syk.

Samtidig får vi opplyst fra administrasjonen at Glørstad ønsker at den politiske prosessen skal gå videre og avsluttes - i hans fravær. Vi frykter imidlertid at Glørstad er veldig syk og at årsaken også kan knyttes til Kraftfondet. Men vi mener at vi ikke kan unnlate å lage sak på vurderingene vi vet politikerne gjør akkurat nå. Vi informerer vaktstjef om situasjonen og ber henne om å ikke lage forsidehenvisning med bilde og trykk på Glørstad. Under tvil velger vi et lite arkivfoto av Glørstad til saken på innsiden. Det er eneste gangen vi trykker bilde av Trondheims rådmann, mens han er sykemeldt.

Det beste med responsen på saken er at vi har fått mer tid! Nå kan vi kaste oss over permene på nytt. Og vi sender en ny viktig innsynsbegjæring: Revisjonen skal foreta en ny gjennomgang. Dermed ber vi om fortløpende å få innsyn i de samme dokumentene som revisjonen får. Vi registrerer med tilfredshet at revisjonen sjekker våre innsynslistene og ber om det samme som vi tidligere har bedt om. Denne siste begjæringen er såpass spesiell at den må behandles politisk. Vi får mail fra fungerende ordfører, Knut Fagerbakke (SV), om at han, revisjonsdirektør Per Olav Nilsen, og kontrollkomiteens leder, Morten Kokaas har hatt et møte hvor de tok stilling til innsynsbegjæringen. «Vi er blitt enig om at innsynsbegjæringa skal bli tatt til følge i sin helhet, dvs at dokumentasjon som blir oversendt revisjonen også skal sendes Adresseavisen. Trondheim kommune praktiserer meroffentlighet og på grunn av den oppmerksomhet denne saken har fått, ville det uansett ikke vært riktig å ikke imøtekomme kravet», skriver Fagerbakke og tilføyer:

«Imidlertid er dette en litt uvanlig måte å behandle kontrollkomiteens saker på. Det vanlige er at det ikke er innsyn i sakene før Revisjonen har levert sine rapporter.»

Nå arbeider vi med flere spor parallelt. Vi kartlegger alle aktørene/selgerne for å finne ut hvem de er og hvem som er størst. Vi kan konstatere at hver gang Trondheim skal entre en ny arena (eiendom er en ny arena som først måtte godkjennes politisk, strukturerte kreditter en annen ny arena som også måtte aksepteres politisk osv), er det First som foretrekkes. Det er First sin tidligere partner Thobroe som kjøper igjen (formelt sett er det rådmannen som godkjenner, og som sitter med ansvaret, forvalteren er imidlertid hans fagperson som foreslår og i praksis står for kjøp og salg). Ett av First-prosjektene er også spesielt nevnt av revisjonen, Northern Logistic Property, som da hadde et papirtap på 35 millioner. At det var Thobroe i alle roller igjen, ble ikke nevnt.

Vi ønsker også å finne ut hvor mye penger First har gjort på Trondheim kommune. Ifølge våre kilder er avanserte produkter, som CDO-er, spesielt lukrative for meglerselskapene.

Trondheim kommune aner ikke hva First sin premie i salget var. På vår forespørsel ber de First om disse tallene. Selgeren avviser kundens krav. Vi ber kommunen presse på videre, understreker at de som kunde må kunne få svar på hva de faktisk har betalt selskapet.

Kommunen ber på nytt om svar. First sier nei igjen. Vi bestemmer oss for å lage sak på at dette vil de ikke fortelle.

Ingen farm i Afrika, men jorden rundt på første klasse

Hva skjer med ellers nøkterne kommunefolk når de beveger seg ut i helt andre farvann enn de er vant til? Når de skal investere mangfoldige millioner i produkter de ikke er kjent med? Når de skal mingle med verdensvante finansmennesker som har en vare å selge?

En av hypotesene våre fra starten, var at kommunebyråkratene kunne ha latt seg sjarmere og påspandere av sine nye forretningsforbindelser – som selvsikkert opererte på hjemmebane. Vi hadde derfor bedt om innsyn i samtlige reiseregninger og bilag. Vi ba også eksplisitt om alle programmene for turene, fra tidligere erfaringer visste vi at disse kunne gi vel så interessant informasjon. Det viste seg at det veldig ofte var Griff's Morten Christensen som var reisearrangør. Jo lenger unna, og jo mer eksotiske reisemålene var, jo større var sannsynligheten for at nettopp Griff sørget for turene.

Også denne innsynsbejæringen ble innvilget, men disse dokumentene (programmene og reisefakturaene) brukte kommunen lang tid på å fremskaffe. Etter noen purringer, fikk vi til slutt det vi hadde bedt om. Også denne gangen lå djevelen i detaljene. Det var gjennomgangen av programmene for reisene som tegnet bildet av hva slags reisevirksomhet kommunetoppene drev: I flere år hadde de reist verden rundt, bodd på de beste hotellene og spist på de mest eksklusive restaurantene – Taj Mahal Palace, Ritz Carlton, The Golden Ring, Cafe Pushkin og Vouge Restaurant for å nevne noen. Men Trondheims befolkning kunne ta det med ro: De eksklusive middagene ble slett ikke belastet det kommunale budsjettet. Regningen her tok selgerne, introdusert av Griff, som ønsket at Trondheim kommune skulle investere i nettopp deres bedrift. Kveldene ble ofte avsluttet med kulturelle aktiviteter, heller ikke belastet kommunebudsjettet, som Bolsjoi-balletten eller musikal på Broadway. Programmene avslørte også at deler av disse «studiereisene» ikke var belastet med altfor mye hardt arbeid. På rådmannens ni dager lange reise til Østen i 2005, var det kun tre dager som ble brukt til rent faglig relatert virksomhet. Ellers var det poster som «individual shopping», sightseeing og «night in Ropongi».

Vi stusset generelt sett over at en del av turene virker relativt rimelige – sett i lys av kvaliteten. Kunne det hende at forretningsforbindelsene hadde sponset noe av virksomheten? Noen svar finner vi da vi går gjennom mailene som har blitt utvekslet i forkant av reisene. En av dem, fra Griff, avsluttes eksempelvis slik: Egenandelen er satt til 8000 kroner pr pers – alt inklusive. Tatt i betraktning av at dette var en fem dagers tur til New York, kombinert med full bevertning på blant annet eksklusive La Colonial, må dette sies å være en billig tur for Trondheim kommune. Begrepet «egenandel» viser også at kommunen her blir sponset med en ukjent sum.

Carnegie viste seg å være en annen raus forretningsforbindelse. Selskapet var en av kraftfondets forvaltere, og i 2003 inviterte de sine venner i kommunen på julebord i Stockholm. Der ble de innlosjert på luksuriøse First Hotell Reisen, før de blant annet spiste på Michelin-restauranten Operakjelleren. Alt inkludert betaler kommunen 5000 kroner per pers. I mailutvekslingen ser vi at det to måneder senere kommer en svært gemyttlig mail fra Carnegies Harald Gullåsen, der han spør om ikke kommunen skal bruke mer aksjepenger i 2004. I april gjør kraftfondet nettopp det, til tross av at ekspertpanelet uttrykker skepsis til å øke andelen i aksjer. Ett år senere inviteres kommunen på nok en billig tur i Carnegie-regi, denne gang til København, også her er oppholdet av første klasse. Denne gangen betaler kommunen kun 1500 kroner for hele turen. To måneder senere går kraftfondet på nytt inn i Carnegies World Wide III – i strid med ekspertpanelets sterke anbefaling om å ikke øke aksjeinvesteringene.

At rådmannen og co. her opererte i en verden der kommunens etiske regelverk ikke nødvendigvis var velkjent lektyre, illustreres av den smørblide Gullåsen i Carneige: «Synes du dette er smøring? Da vet du ikke hva vi driver med. For oss er det viktig å ta vare på kundene våre. Vi kan da ikke slutte med seminarvirksomhet i dette landet!»

Dagen etter at vi har fortalt om den spesielle reisevirksomheten i Kraftfondet, må kommunen innrømme at den har blitt sponset av dyktige selgere i finansbransjen. Hvor mye kommunen har mottatt i gratis ytelser, får vi imidlertid ikke svar på. Trolig vet ikke kommunen dette selv. I revisjonens nye gjennomgang etter våre saker, klarer heller ikke de å konkludere med hvor mye Trondheim kommune har blitt påspandert på sine reiser verden rundt.

Politikerne reagerer sterkt på Adresseavisens opplysninger, alle unntatt SV's ellers edruelege varaordfører Knut Fagerbakke. Overraskende nok forsvarer han luksusreisene, og kaller det «nødvendige reiser for å få økt kompetanse». Senere skal det vise seg at varaordføreren i denne saken har inngått i en uortodoks allianse.

«Vil dere sverte en død manns rykte?»

Da vi satt med den detaljrike bunken med reisedokumenter, skjønnte vi raskt at vi også satt med en vanskelig etisk problemstilling. En av de som hadde vært mest på farten, var nå død. Rådmann Snorre Glørstad, som vi nå antok var psykisk syk, hadde også vært på flere luksuriøse reiser.

Kunne vi i det hele tatt skrive saken? Og dersom svaret var ja, hvilke konsekvenser måtte den spesielle situasjonen få for dekningen? Disse spørsmålene slet vi mye med. En dag kunne vi føle oss sikre på at vi selvfølgelig måtte fortelle om den luksuriøse virksomheten, om det nære forholdet mellom kommunen og selgere/rådgiver og at kraftfondet var sponset av aktører med sterk interesse for kommunens nye pengebinge. Neste dag kunne vi se for oss at en slik sak kunne føre til store belastninger og kanskje tragiske konsekvenser.

Til slutt kom vi til at saken var av så stor offentlig interesse at vi ikke kunne unnlate å omtale den fordi en av aktørene ikke lenger levde. Når det gjaldt den sykmeldte rådmannen, var vurderingen at vi ikke kan unnlate å omtale kritikkverdige forhold i kommunen dersom de ansvarlige er langvarig sykmeldt. Rådmannen hadde også selv ønsket en fortløpende politisk behandling av saken, til tross for sitt fravær og sykdom.

Da vi hadde bestemt oss for å trykke, tok vi kontakt med kommunikasjonssjef Røv i kommunen. Vi ba henne videreformidle til enken etter den avdøde at vi kom til å omtale hennes mann (selvsagt uten navn) i en sak som omhandlet Kraftfondet. Vi ønsket å snakke med henne og forberede henne på det vi skrev. Men enken ønsket ikke å snakke med oss, fikk vi beskjed om. Noen dager senere, dagen før saken skulle stå på trykk, fikk vi en telefon fra en profilert trondheimsadvokat. Han opplyste oss om at han snakket på vegne av enken etter den tidligere ansatte i Kraftfondet, og at hun ikke klarte tanken på at hennes døde mann ville bli svertet i avisen. De ønsket et møte med oss. Vi sa at hun allerede hadde fått tilbud om å gå gjennom saken med oss, at hun hadde takket nei og at det var vanskelig å få til et møte den kvelden av praktiske årsaker. Men vi tilbød dem på nytt å lese gjennom saken.

Denne gangen takket de ja. Og til vår store overraskelse plinget svaret inn på mail i god tid før trykkestart: «Dette er greit. Men dersom Adressa noen gang omtaler mannen igjen, skal alt leses og godkjennes på forhånd». Vi unnlot også å bruke bilde av Glørstad, og navnet hans ble heller ikke brukt i titler.

Når vi i denne metoderapporten velger å fortelle at denne ansatte er avdød (det stod ikke på trykk), er det fordi dette i stor grad påvirket vårt arbeid underveis. En avissak når også ut til offentligheten og lokalsamfunnet i en helt annen grad enn denne metoderapporten vil gjøre. Det kan også nevnes at det i et innlegg av tidligere rådmann Inge Nordeide, venn av avdøde og familien, dessverre - ved en inkurie - kom fram at han anklaget oss for å sverte en død mann.

Styrte milliardbutikken alene

Selv om vi følte det ubehagelig, visste vi at vi ikke kunne si oss ferdige med omtalen av den avdødes rolle i Kraftfondet. Vi satt ennå på mye informasjon om måten fondet var drevet på, som vi mente hadde stor offentlig interesse. Dette handlet heller ikke bare om én manns sololøp, men om et kommunalt system som manglet både rutiner, retningslinjer og kvalitetssikring. Vår gjennomgang av møtereferater og mailer viste at byens milliardformue ble styrt via vide fullmakter, med til dels dårlig kvalitetssikring og med utydelige beslutningsprosesser. Måten dette skjedde på, og i hvilket omfang, hadde heller ikke den forutgående revisjonsrapporten sagt noe om. Dette mente vi var viktig å fortelle om – og nok en gang var det umulig uten å komme inn på den avdøde ansatte.

Før saken kunne stå på trykk, hadde vi lovt dem at de skulle få lese gjennom den slik at de var forberedt:

I saken «Fikk styre milliardbutikken alene» omtalte vi det sårbare systemet. Vi fortalte at én ansatt (den avdøde) tok seg av hele milliardgeskjeften alene i sommerferiene. For rådmannen var det godt nok å bli orientert på mail – i etterkant. Vi fortalte at hundremillionershandler som ble gjort i løpet av sommerferien skjedde i strid med ekspertpanelets råd – og at dette ikke var populært hos panelet. Likevel skjedde det samme sommeren etterpå: I løpet av noen korte ferieuker har Trondheim kommune økt aksjeandelen til nesten 14 % - mot 9,4 prosent som var ekspertenes anbefaling.

I vår gjennomgang av permene med dokumenter var vi også på jakt etter å finne flere spor av den «hemmelige» CDO'en vi hadde omtalt i første sak. Var den overhodet diskutert internt eller i ekspertpanelet? Hvem hadde deltatt i beslutningen om å kjøpe den?

Vi fant ikke mye, men nok en gang fant vi en mail – fra Kraftfondets mann til rådgiver Morten Christensen. Der framgikk det at First-partner og CDO-selger Dag Ivar Thobroe hadde bedt Kraftfondtes representant om å «spørre Morten» om First sitt nye produkt. «Dag mener selvsagt at dette er topp – han ville jeg skulle rådføre meg med deg», skriver Kraftfondets mann. Thobroe er altså informert om dette. Griffs mann er positiv og beslutningen må ha blitt tatt – uten at det finnes spor av den i møtereferater.

I denne saken forteller vi også at til tross for at en ny manual med retningslinjer kom på plass i 2006, ble det handlet en ny CDO til 200 millioner – hele 125 millioner mer enn grensen som ble satt av ekspertpanelet og kommunetoppene selv.

Da vi jobbet med denne saken, pløyde vi permene med vissheten om at vi «konkurrerte» med revisjonen om å være først ute. Revisjonen hadde fått i oppdrag å gå gjennom fondets virksomhet på nytt etter vår første sak, og vi visste at vi kom til å omtale mye av det samme. Saken var ferdig skrevet, revisjonen hadde ennå ikke kommet med sin tilleggsrapport – og vi var klare til trykking. Nesten. Tiden var på nytt kommet til å ta kontakt med den døde etterlatte. Vi regnet med det ville gå greit, siden de hadde godkjent saken om luksusreisene – en sak vi regnet som mer belastende. Men nei. De ønsket å stoppe saken av hensyn til den døde mannens ettermæle. Selv om vi også hadde inkludert ting som «en hardt arbeidende mann», var ikke dette godt nok. At vi pekte på rådmannen som den øverste ansvarlige for det manglende systemet og de vide fullmaktene, hjalp heller ikke.

Så hva skulle vi gjøre? Saken skulle etter planen på trykk dagen etter, og revisjonen var rett rundt hjørnet med sin rapport. Vi valgte å vente med saken, slik at vi kunne gå gjennom den på nytt – med enda sterkere vekt på å se saken med de etterlattes øyne.

Det førte til at revisjonen «slo oss». Fordelen med det var at vi da også kunne vise til noen av revisjonens funn, som også var våre egne. Vi kunne ikke unngå å omtale en offentlig rapport. I den nye versjonen la vi også enda sterkere vekt på tidligere rådmann Inge Nordeides ansvar og rolle. Vi siterte også Nordeide på at den avdøde med sitt «glødende engasjement var en stor ressurs for Kraftfondet».

Før vi trykket saken, sendte vi den på nytt til gjennomlesning til enken, men vi skrev at denne versjonen ville bli trykket. Den eneste innvendingen som nå kom, var at de ønsket at formuleringen «avdød» skulle fjernes (etter intern diskusjon hadde vi nå valgt å skrive at han var død). Dette ønsket etterkom vi.

I kjølvannet av sakene skrev vi et brev til mannens enke for å ytterligere klargjøre hva som hadde vært vår hensikt med deknningen: At dette var en sak av stor samfunnsmessig betydning, som handlet om ansvarsforhold og forvaltning av våre felles midler, og at vår omtale av hennes avdøde mann skjedde kun i den grad det var avgjørende for hva som hadde skjedd. Vi understreket at vi aldri har ment eller sett dokumentert at han hadde foretatt seg noe ulovlig, men at vi likevel hadde stor forståelse for påkjenningen de to sakene eventuelt måtte ha medført for de etterlatte.

Da siste sak var skrevet mottok vi til slutt en takkemail fra en av enkens støttespillere, som gjennom hele prosessen hadde vært svært kritisk til oss. Den satte vi stor pris på.

Skjønnte de virkelig ikke?

Det nærmet seg den endelige bystyrebehandlingen av saken. Vi forsto at det *politiske* sprengstoffet lå i *når* kommuneadministrasjonen forsto hva de hadde kjøpt. Hvis de forsto det, hadde politikerne blitt feilinformert, hvilket er en dødssynd for en rådmann. Hvis de ikke forsto det, var det trist, dumt og kritikkverdig. Men likevel noe en rådmann kunne leve med. Vi gikk inn i permene våre igjen med målet om å finne ut hva de forsto når. Først i november 2009 ga finansdirektør Carl Jacob Midttun et korrekt bilde av risikoen knyttet til CDO-ene (at hele investeringen ryker dersom 7 prosent av selskapene går konkurs. Så sent som i august hadde han opplyst i et brev til Rødts Arne Byrkjeflot at det var en linær sammenheng: 10 prosent konkurs = 10 prosent tap for kommunen).

Vi ønsket å finne ut hva som ble diskutert internt i Kraftfondet. Av referatene går det fram at helt siden desember 2007, er risikoen rundt CDO-ene diskutert: Fokus på hovedstol og hovedstolrisiko viktig. Vi ringer ekspertpanelet ved Frode Hassel. Han nekter å svare på spørsmål omkring dette, og legger på røret. Den dagen saken skal behandles i bystyret, konkluderer vi med at administrasjonen har fryktet stortap så lenge som i to år. I bystyret fremmer Rødts Arne Byrkjeflot mistillit. Ordfører Rita Ottervik hadde vært føre var, fått en uttalelse fra KS-advokat, og avviser forslaget.

Bystyrebehandlingen blir en merkelig seanse, med en fraværende hovedperson og debatten bærer preg av det. Kritikken mot rådmannen er likevel svært, svært sterk. Men ingen, unntatt Byrkjeflot, tør nærme seg det vonde og vanskelige - Snorre Glørstads posisjon. Strategien er åpenbart å bli ferdig så stille og smertefritt som mulig. Likevel var kritikken så sterk at varaordfører Knut Fagerbakke etter en liten stund angrer på at han var med på den. Han sender ut en pressemelding, sammen med tidligere rådmann Inge Nordeide, der han beklager at han kritiserer rådmannen. Senere må han beklage at han beklaget sammen med Nordeide – en varaordfører skriver ikke pressemeldinger sammen med rådmenn, verken sittende eller avgåtte. Hans nære allianse med den tidligere rådmannen, tolket vi også som en forklaring på hvorfor SV-toppen hadde vært så positiv til byråkratenes reisevirksomhet.

Glemt og gratis weekend i Paris

First og Dag Ivar Thobroe har vært involvert i Kraftfondet hele veien. De har gitt råd om CDO'ene, de har solgt CDO'ene og Thobroe har kjøpt CDO'ene – som kommunens mann. Men når vi går gjennom samtlige møtereferater, er det ikke før sent i 2009 at vi finner en fyldig orientering om *hvor* risikable disse produktene faktisk er. At hele investeringen kan ryke til tross for at bufferen ikke er borte. Men hvorfor har ikke First opplyst om dette tidligere? Og hva har kommunen gjort for å skaffe seg uavhengig kunnskap?

Ifølge den alltid svarende kommunaldirektør Carl Jakob Midttun, reiste kommunen til Paris for å undersøke forvalteren Ixis, før de gikk inn.

Vi lager en komplett reiseoversikt. Da finner vi ut at det ikke stemmer det administrasjonen har oppgitt, at de sjekket ut produktene i Paris på forhånd. Dette skriver vi. Den ellers så sindige finansdirektør Midttun blir sint: Adressa lyver, sier han.

Han har for så vidt rett. Kommunen VAR i Paris. Men det fantes ingen bilag for det. Hvorfor? Er det noen andre som har betalt denne reisen, spør vi kommunen – og drar på påskeferie.

Etter ferien kommer svaret fra kommunen: Det var CDO-selger First som betalte turen til Paris - for sin tidligere partner Dag Ivar Thobroe, som nå jobber i kommunen. Gratisreisen skjedde én måned før kommunen valgte å gå inn med 100 millioner i First's omstridte

spareprodukt. Da vi sjekket datoene, fant vi også ut at dette ikke var i arbeidsuka, men ei helg. Dag Ivar Thobroe lar seg intervjuet. **Men han husker nesten ingenting fra reisen: «Jeg husker utrolig lite fra detaljene. Jeg husker ikke navn, jeg husker ikke menneskene vi møtte».**

Vi har dermed en mye bedre sak. Etikkansvarlig Erik Lundby i NHO stiller seg svært kritisk til Paris-turen og påpeker at det er avsagt dom i saker som har omhandlet mindre enn 20 000 kroner.

Thobroes dårlige hukommelse angående turen, gjorde at vi undersøkte videre for å finne ut hva som skjedde. Vi gjorde et nytt forsøk på å få svar fra First. Denne gangen sendte vi en mail med 12 spørsmål. Ett av dem var om kona også hadde deltatt. Vi regnet med at denne forespørselen, i likhet med de fleste andre til First, heller ikke ville bli besvart.

Stor var derfor overraskelsen da vi åpnet mailen med svaret fra Harald de Lange. Denne gangen ble alle spørsmålene besvart. Vi skrollet ned til nummer sju, og kunne konstatere at vår mistanke om weekend-tur med kona til Paris, viste seg å stemme. Riktignok med et innlagt møte fredag. Alt betalt av First. De Lange opplyste også at Thobroe hadde betalt for sin kones del av turen først etter at Adresseavisen omtalte saken. Kommunen mottok faktura for Thobroes utgifter. First og Thobroe er enige om at det hele skyldes en forglemmelse.

Kontrollkomiteens leder Morten Kokaas mener Trondheim kommunes omdømme er alvorlig svekket, og fastslår at kommunen er på kant med loven. Revisjonen kaller Paris-turen «svært uheldig» (som på revisorspråket visstnok er så langt som du kan gå).

Turen er korrupsjon, sier Guro Slettemark i Transparency. Hun legger spesielt vekt på at turen var rett i forkant av investeringsbeslutningen. Ordføreren anmelder saken, (det som av politikilder overfor oss ble kalt en typisk ryggen fri-anmeldelse). Forutsigbart nok etterforsker politiet og konkluderer med at det ikke har skjedd noe straffbart. Vi merker oss at politiet i sine kommentarer (NRK) ikke engang fått med seg at det var Thobroe selv som skulle betalt turen for kona, ikke kommunen.

«Jeg har hatt en alvorlig depressiv lidelse»

Snorre Glørstad kommer tilbake. Vi har for lengst lagt inn forespørsel om intervju. Vi fryktet at han skulle snakke ut hos noen andre (NRK, Byavisa, Dagens Næringsliv), men får forsikring om at Glørstad vil snakke med oss. Hvem som var mest nervøs da vi troppet opp i rådhuset fredag 18. juni, er usikkert. Glørstad famler og trekker for alle de lange lystette gardinene, vi fomler og leter etter ord, men alt i alt er det et sterkt og viktig møte. Han fortalte åpent om den alvorlige depressive lidelsen han hadde vært gjennom. Han var også åpen på at det vi skrev gjorde situasjonen enda verre, selv om han ble skjermet så langt det gikk. Det er en riktig og viktig opplevelse å få den andre virkeligheten ansikt til ansikt på en slik måte. Likevel kunne vi ikke stoppe der. Etter at Glørstad hadde fortalt sin sterke sykdomshistorie, så måtte vi stille de helt avgjørende spørsmålene om hva han visste når angående CDO-ene. For første gang hadde vi muligheten til å få svar fra en av de få hovedaktørene.

Glørstad er tydelig på at de ikke forsto hvor risikable produktene var da de gikk inn i dem. Som vi har vært inne på tidligere: Dette er et helt avgjørende spørsmål: Hvis administrasjonen bevisst har unnlatt å informere politikerne i en så alvorlig sak, fins det ikke tilgivelse for en byråkrat. Det er lettere å bli tilgitt for at man ikke forsto bedre. Dessverre for Glørstad er ekspertpanelmedlem Frode Hassel fykende uenig i at de ikke var klar over risikoen og sier opp i protest. Hassel, som hele tiden har nektet å snakke med oss, har skrevet et brev om

intervjuet med Glørstad i «lokalpressen», og latt seg intervjuet av Dagens Næringsliv (Hassel har for øvrig nære forbindelser til Thobroe. De har sammen sittet i ekspertpanelet siden oppstarten, og Thobroe sitter nå i styret i stiftelsen som Hassel er adm.dir i).

Høyres Yngve Brox sier at han tror på Hassel, og det andre ekspert-medlemmet, Paul Hjelm-Hansen, støtter også Hassel i at de forsto.

Rådmann Snorre Glørstad velger da å fratre sin stilling (da har vi gått ut i sommerferie). Han beholder imidlertid sin lønn, noe som blir problematisert. I ettertid får vi tips om måten dette skjedde på (avklaring av posisjon og lønn), og vi vurderer å gå videre inn i det. Fordi helsesituasjonen fortsatt framstår som uavklart, velger vi å la være. Det viktigste poenget er uansett kommet frem: At han beholder sine ytelser.

Parallelt med rådmannsavgangen har kontrollkomiteen også agert på nytt. De har merket seg de høyst ulike versjonene av virkeligheten, fra rådmannen og ekspertpanelet. På vei til første dag av sommerferien ringer kontrollkomiteleder Morten Kokaas og forteller at det blir en åpen høring om saken i Trondheim kommune. Dette har aldri skjedd før. Den åpne høringen innebærer også en full ny politisk gjennomgang av saken.

Men kontrollkomiteen får seg en overraskelse: Hovedaktørene, Snorre Glørstad og First Securities, velger å ikke møte i kommunens åpne høring. Begge deler vekker oppsikt. First blir kalt arrogant. De har en merkelig begrunnelse: beskytte kunden. I dette tilfellet er det kunden som ber dem stille.

Men heller ikke Dag Ivar Thobroe vil komme, hvis høringen blir åpen. Det samme gjelder ekspertpanelmedlemmene Frode Hassel og Paul Hjelm-Hansen. Også de nåværende ansatte i Kraftfondet nekter å møte sin egen arbeidsgiver i høring. Etter noen ekstraomganger ombestemmer de som krevde lukket høring seg. Men dagen høringen finner sted i den ærverdige storsalen på Rådhuset, glimrer fortsatt First Securities og Snorre Glørstad med sitt fravær.

Den åpne høringen ble en utstilling i kontraster. Best illustrert av den engasjerte, lojale og eksrådmannen, Inge Nordeide, mot finansfolkene Thobroe og Christensen som i stramme dresser doserte i dype og høyere stemmeleier. Politikerne i kontrollkomiteen hadde åpenbare problemer med å stille relevante oppfølgingsspørsmål til finanseliten. Det ble seier på bortebane.

Etter høringen konkluderer kontrollkomiteen med at administrasjonen har skjønt risikoen hele veien. Det innebærer at politikerne ikke har fått den informasjonen de skulle hatt. Men da har rådmannen allerede gått.

Spesielle utfordringer/erfaringer

Graving i ekspressfart: Under hele jobbingen var vi i et kappløp med den politiske behandlingen og revisjonens arbeid. Vi skulle grave dypt, og samtidig var bystyrebehandling, kontrollkomitebehandling og nye revisjonsgjennomganger like om hjørnet. Heldigvis førte noen av sakene våre til stadig ny behandling i kontrollkomiteen, bystyremøter ble utsatt og revisjonen fikk nye oppdrag. Dermed vant vi viktig tid til å gå gjennom det enorme materialet vi til slutt satt med.

Lang jakt på svar: Vi var også svært bevisste på å ikke gi oss i forsøk på å få svar – selv om saken formelt sett var avsluttet ved bystyrebehandlingen. Saken om gratis Paris-tur med kona er ett eksempel på det. Et annet eksempel er intervjuet med den nylig friskmeldte rådmannen Snorre Glørstad. Bystyrebehandlingen var over. Revisjonen hadde levert sin siste rapport. Rådmannen hadde «overlevd» den politiske behandlingen. Vi hadde ikke trengt å borre videre på hva han visste og ikke, på hvilket tidspunkt. Det følte vanskelig å stille de kritiske spørsmålene etter hans sterke og åpenhjertige historie, men vi kunne vi ikke la det være. Det var Glørstads svar i dette intervjuet som førte til at en forbannet Frode Hassel sa opp engasjementet i ekspertpanelet og uttalte at Glørstad kjente til risikoen på et langt tidligere tidspunkt. Oppstyret i kjølvannet av dette, førte igjen til at Glørstad trakk seg - og det ble avholdt åpen høring.

Etikk, etikk, etikk: På kort tid måtte vi foreta særdeles vanskelige, fortløpende etiske avveininger. Vi kan ikke huske at vi tidligere har følt så sterkt på redselen for å trå feil i forhold til sentrale aktører og deres nærmeste. Den ene av de to mest sentrale aktørene var død. Den andre var psykisk syk. Skriftlig og muntlig ble vi utsatt for et sterkt press med tanke på å stanse dekningen vår. Tidligere rådmann Inge Nordeide, var svært aktiv. Vi nevner hans navn fordi han var prinsipiell i den forstand at han forsto at vi hadde en viktig jobb å gjøre (det var ikke alle andre). Men han kjempet som en løve for sine gode venner. Vi fikk føle sterkt på den ekstremt sterke lojaliteten og engasjementet han hadde i forhold til både den sykmeldte og den avdøde, både på telefon, mail og innlegg på trykk Det var fullt mulig å forstå Nordeides engasjement, som også delvis var et engasjement med tanke på egen rolle. Nordeide spilte også med åpne kort. Det var det ikke alle som gjorde.

Det ble også satt ut svært ufine rykter om våre arbeidsmetoder. Vi fikk kjennskap til at det verserte en historie som kom helt fra toppen i det politiske miljøet. Historien gikk ut på at vi skulle ha pepret Snorre Glørstad personlig med sms'er og telefoner mens han var sykemeldt, og vi skulle til og med ha oppsøkt hans gamle mor hjemme. Dette hadde selvsagt ingenting med virkeligheten å gjøre og var ødeleggende i forhold til våre mange kilder i rådhuset (våre henvendelser i forbindelse med tilbud om tilsvare hadde gått gjennom informasjonssjefen). Vi bestemte oss derfor for å sende ut en mail der vi dementerte historien, noe vi fikk god respons på.

Motstanden kom også fra Thobroes miljø. Thobroe ble hentet til jobben av adm dir Finn Haugan i Sparebanken SMN (banken eier også en solid og stadig større andel av Adresseavisen. Haugans styreleder er adm dir i Polaris, tidligere direktør i Adressa, Per Axel Koch, red.anm). Vi ble tidlig gjort oppmerksom på at de i dette miljøet likte dårlig det de mente var en urettferdig behandling av Thobroe. Og vi fikk kunnskap om at politikere ble henstilt om å gå litt lavere på banen i denne saken, fra det samme miljøet.

Få muntlige kilder: Men Nordeides engasjement illustrerer også en av de andre hovedutfordringene våre under jobbingen: Vi var i stor grad avskåret på tilgang på de muntlige kildene som faktisk visste hva som hadde skjedd. Vi måtte nøye oss med en kommunaldirektør for finans som sikkert etter beste evne forsøkte å svare, men som ikke hadde vært ansatt da ting ble besluttet.

Rådmannen var sykmeldt, en viktig ansatt var død, ekspertpanelets Frode Hassel ville ikke snakke, den nye forvalteren i kraftfondet ville ikke snakke – og Dag Ivar Thobroe nektet lenge å la seg intervju av oss. Vi måtte derfor referere fra til dels vanskelig tilgjengelige mailer i starten. Heller ikke landets meglerhus, og spesielt First Securities, var særlig snakkesalige. De skrev i stedet leserinnlegg i etterkant. Først helt mot slutten fikk vi til en slags dialog med dem.

Det betyr ikke at vi ikke jobbet med muntlige kilder og også fikk mye informasjon på den måten. Men det er krevende når sentrale aktører er utilgjengelige.

Kompliserte skriftlige kilder: De skriftlige kildene hadde vi rik tilgang på, men vi må nok likevel innrømme at de til dels var vanskelig tilgjengelige i den forstand at vi skulle forstå hva som sto der. Dette feltet var nytt for oss, og det vi skrev måtte være presist! Vi vet så inderlig vel hva det koster av troverdighet om man beveger seg i ukjent terreng og blir tatt av ekspertisen fordi det vi skriver ikke er dekkende. Ikke bare skulle vi forstå det, men forstå det i den grad at vi kunne forklare det vi hadde funnet slik at "folk flest" også forsto det. Det ble spesielt utfordrende fordi vi alltid hadde svært knapt med tid. Men en viktig erfaring, var at «alt» kan læres, i hvert fall nok, ved hjelp av gode kolleger, muntlige kilder og sterk vilje til å forstå. Det er viktig at den typen fagsjargong disse dokumentene var fylt av, ikke blir en barriere som hindrer oss i å gjøre en jobb.

Presentasjon: Mangel på tilgang på kildene og tidspresset var også svært utfordrende med tanke på å presentere stoffet. Heller ikke de kildene som ellers var taleføre, ønsket å stille opp på bilder. Sidene kommer derfor neppe til å bli sendt inn til noen designkonkurranse.

Vi fant

Når kommunens kontrollorgan har gjort en jobb, er det da noe poeng for journalister å jobbe videre? Svaret er ja. Å få en mulighet til å gå inn i et så stort sakskompleks, sette seg ned med permene og forstå sammenhenger, personer, kommunikasjon og kultur, er et privilegium. Og selv om vi ikke hadde funnet noe nytt, er det vår oppgave å presentere dette viktige stoffet på en slik måte at det blir relevant og forståelig for de det faktisk angår: Innbyggerne i Trondheim. Det er mye bra å si om revisjonsrapporter. Men spesielt tilgjengelige, er de ikke.

To ganger har revisjonen måttet undersøke og lage nye rapporter etter Adresseavisens saker. Vi har funnet helt nye saker, men også kommet med avgjørende tilleggsopplysninger i saker som revisjonen for så vidt har vært inne på:

- Kraftfondet var inne i strukturerte kreditter allerede i 2004. Uten at politikerne hadde gitt mandat til det. Uten at Ekspertpanelet hadde gitt grønt lys. Uten at rådmannen hadde opplyst om det. Uten at en prinsippbeslutning var tatt, og uten at noen beslutningsprosess kan spores. 75 millioner kroner var investert i et høyrisikoprodukt man ikke hadde lov å gå inn i, og før Adresseavisen fortalte om det var denne investeringen totalt ukjent for politikere, rådmann og finansdirektør. Heller ikke revisjonen fant denne investeringen de gjennomgikk saken.
- For første gang kan vi vise bredden i First Securities og eks First Securities-partner Dag Ivar Thobroes spesielle rolle. Vi dokumenterer at han fra starten faktisk var medlem av kraftfondets uavhengige ekspertpanel (samtidig som First har flere produkter å selge, blant annet CDO-er). Så bytter han side (og får en jobb som ikke utlyses). Uten en eneste dags karantenetid er han den fremste premissleverandøren når kommunen tar en prinsipielt standpunkt om å gå inn i dette produktet (etter at de tidligere har sagt nei gjentatte ganger.) (NB Første gang kommunen gikk inn, visste «ingen» om det, heller ikke rådmannen (75 mill). *Prinsippbeslutningen* ble tatt først da Thobroe ble forvalter).

- Men kontakten med Thobroe startet før. Thobroe inngikk kontrakt om å sette opp startporteføljen for hele milliardformuen med daværende rådmann Inge Nordeide (det finnes ingen dokumentasjon på at andre aktører ble forespurt). Kontakten mellom Thobroe og Trondheim startet dermed med et brudd på loven om offentlige anskaffelser.
- Også når kommunen skulle entre en annen ny arena, eiendom, så var det kraftfondforvalterens tidligere arbeidsgiver de gikk til – First. Dag Ivar Thobroe var forvalter og premissleverandør. Eiendomsprosjektet har nå et betydelig papirtap. Kilder i det politiske miljøet som hadde lest revisjonsrapporten grundig, sier de fikk et helt annet og overraskende bilde av det tette forholdet mellom First og kommuneadministrasjonen, etter Adresseavisens artikler.
- Kraftfondets reise-og rådgivingsaktivitet. Dette var et felt kommunerevisjonen ikke hadde sett på. Vi kunne vise at Kraftfondets folk hadde reist på luksusturer verden rundt. Vi kunne også dokumentere at både turer, dyre middager og store kulturelle opplevelser har vært subsidiert. Men i og med at selskapene overhode ikke har interesse av å vise det riktige regnskapet, vil vi aldri få vite nøyaktig hvor stor denne sponsingen har vært. Vi kan bare konstatere at kommunetopper har latt seg påspandere av folk som har sterk interesse av at de investerer kommunale fellesmidler i deres selskap. Og at flere av disse billigturene skjer rett i forkant av avgjørende investeringer.
- Vi avdekket et svært sårbart system for investeringer, hvor enkeltpersoner hadde fått store fullmakter. Sluttsedlene viste enkeltinvesteringer i hundremillionersklassen. Rådmannen ble orientert via mail i etterkant. Vi kunne også påvise at flere handler var i strid med Ekspertpanelets råd.
- Vi fant at risikoen for at hovedstolen (selve investeringen) skulle ryke, var tema i hvert eneste møte i Kraftfondet i hele to år før den reelle risikoen eksplisitt og korrekt ble redegjort for til politikerne.
- Vi fant at prinsippbeslutningen om å gå inn i høyrisikoproduktet, ble gjort få dager etter at forvalter og ex-partner i First, Dag Ivar Thobroe og hans kone, ble påspandert en Paris-tur av selgeren av produktet, First. Dessverre har vi ikke tilgang til First sitt øvrige program i Paris, i og med at det hos kommunen verken fantes fakturaer eller reiseprogram for denne turen. Vi har imidlertid god grunn til å tro at standarden var god, hele helgen. Da han som etterfulgte Thobroe som forvalter dro med First (denne gangen betalte kommunen selv for reisen etter purringer fra en iherdig regnskapsarbeider – Laila Hansen), holdes middagen på «Carré des Feuillants, en av Paris' beste restauranter med to stjerner i Michelin-guiden.

Tidsbruk og publisering

Vi satte i gang arbeidet onsdag 10. februar, og da hadde vi en uke på oss før revisjonsrapporten skulle behandles på bystyremøtet. Den uka jobbet vi fra tidlig til seint. Saken førte til at møtet ble utsatt, og vi kunne derfor jobbe videre med dokumentene. De neste fire ukene før påskeferien jobbet vi hovedsakelig med Kraftfondet, men vi måtte ta oss av noen andre saker innimellom. Etter påske jobbet vi intensivt med Paris-reisen i en ukes tid. Deretter jobbet vi også mer med sakene vi gjør til vanlig, samtidig med at vi selvfølgelig jobbet med Kraftfondet da det var nødvendig.

Første sak ble publisert i Adressa papir 17. februar, siste hittil er 22. oktober 2010.

Vi hadde ikke rom for å lage egne nettversjoner i det daglige nyhetsarbeidet. Vi publiserte imidlertid til nett fra bystyrebehandlingen og «breaking news» som rådmannens avgang, kontrollkomiteens siste konklusjon etc, ble lagt ut umiddelbart. Under den åpne høringen brukte vi «cover it live», og hele seansen ble streamet. Overraskende mange fulgte dekningen, sett i lys av sakens kompleksitet (ca 2000).

Refleksjoner til slutt

Jus og etikk/moral er to forskjellige ting. Det kan begås store feil, som klart bryter med for eksempel kommunenes egne etiske retningslinjer, uten at det dermed blir straffeforfulgt. For å sette inn så store ressurser en slik sak virkelig krever, skal politiet i utgangspunktet ha stor tro på at saken vil føre fram i en rettssak. Det er kanskje opplagt at det må være slik. Men det gjør etter vårt skjønn pressens rolle desto viktigere. Om saken ikke er av den karakter at det er hensiktsmessig å straffeforfølge noen, er det likevel av stor betydning at vi belyser hvordan våre felles verdier forvaltes. Våre saker har bidratt til et oppgjør med ukulturer, det er etablert nye rutiner, saken er belyst for offentligheten gjennom en åpen høring og til slutt var det faktisk mulig for kontrollkomiteen å dra en endelig konklusjon. Saken har også fått personalmessige konsekvenser: Rådmannen gikk frivillig allerede før den åpne høringen. Etter den, hadde han neppe hatt noe valg. Vi tror også det er viktig at kommunens eget kontrollorgan, revisjonen, vet at noen kan komme til å se dem i kortene. Når det gjelder de private aktørene har de erfart hva det vil si å forholde seg til en kunde som omfattes av offentlighetsloven. Men vi har ikke noen illusjoner om at det har endret noe av deres praksis.

Vi håper også at denne saken kan ha en annen positiv bieffekt: At innvilgningen av vår omfattende innsynsbegjæring kan brukes av andre journalister – og dermed danne presedens. Vi fikk etter hvert tilgang på et unikt materiale, som også inkluderte mailer med uformell karakter. At vi også ble innvilget innsyn av politikerne, i de samme dokumentene som revisjonen fortløpende arbeidet med, er også helt ny praksis. Aktører i denne saken forsøkte å hindre at vi fikk dette innsynet (etter at det ble innvilget), men de ble naturlig nok, og heldigvis, avvist av kommunen.

Vi er klar over at også kommunens folk, særlig i administrasjonen, men også blant politikerne, var i en svært spesiell situasjon i denne saken. De kjente godt den avdøde medarbeideren med de vide fullmaktene og det store arkivet. De hadde også lojalitet og bekymring for sin sykmeldte toppsjef. Til tross for at det kunne føre til en ekstra belastning, valgte de å følge vår henstilling om meroffentlighet.

Kontrollkomiteleder, Morten Kokaas, sa det slik i en av de siste artiklene:

«I denne saken har vi latt prinsippet om meroffentlighet ligge til grunn. Det betyr at Adresseavisen har fått det dere har bedt om. Og når ting kommer opp og blir kjent, er det mulig å få gjort noe med det. Uten meroffentlighet ville vi heller ikke kommet til bunns i saken. Jeg mener vi står oss på å ha vist denne åpenheten, og jeg vil oppfordre andre kommuner til å praktisere det slik vi har gjort».